

О.В. Ольшанський, канд. екон. наук

В.М. Селютін, канд. екон. наук

Р.І. Мироненко, магістр

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИБОРУ КРАЩИХ РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ І ПРОГРАМ РОЗВИТКУ

Розглянуто сутність та значення провідних зарубіжних теорій регіональної економіки, а саме: теорії розміщення господарської діяльності, тобто теорії, що базується на просторових чинниках, «теорії спеціалізації», теорії відносних переваг, з метою удосконалення її методології та адаптації до змінних умов економіки.

Рассмотрены сущность и значение ведущих зарубежных теорий региональной экономики, а именно: теории размещения хозяйственной деятельности, то есть теории, базирующейся на пространственных факторах, «теории специализации», теории относительных преимуществ, с целью совершенствования ее методологии и адаптации к изменяющимся условиям экономики.

The essence and value of the leading foreign theories of regional economy, namely the theory of location of economic activity, ie theory based on spatial factors, "the theory of specialization, the theory of relative advantages of the territory, in order to improve it and adapt to constantly changing conditions.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Динамічне економічне та політичне середовище в сучасній Україні висуває високі вимоги до рівня регіонального економічного менеджменту. Саме від його успішності залежить потенціал збереження стабільного поступального розвитку економіки та соціальної сфери регіону в умовах різноманітних ризиків. Без усякого сумніву, ефективність економіки регіонів і областей все більше залежить від ефективності конкретних програм і проектів, що реалізуються. До цього часу в нашій країні не розроблена єдина достатньо інформативна методика визначення конкретних показників такої ефективності, яка була б уніфікована для різних галузей та окремих проектів. Така уніфікація, з одного боку, підвищує прозорість діяльності економічних агентів та державних органів у регіоні. Адже маючи чіткі та зрозумілі параметри ефективності, всі зацікавлені сторони, включаючи громадськість регіону, можуть оцінити зусилля управління регіональним розвитком.

З іншого боку, застосування уніфікованих методик визначення ефективності регіональних проектів і програм дозволить проводити

порівняльний аналіз показників різних регіонів і галузей, а також визначати сильні та слабкі місця в регіональному економічному менеджменті. Адже високі показники економічної ефективності проектів ще не означають їх пріоритетності для регіону та не гарантують залучення, зокрема, бюджетних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній літературі багато уваги приділяється вивченню методів визначення економічної ефективності проектів і програм, їм присвячені праці І. Бланка, Д. Шима та Д. Сігела, Е. Хелфєрта, Ю. Брігхєма, Є. Четиркіна, Є. Стоянової, В. Лівшица, Ю. Блєха, У. Гєте, М. Бромвіча та багатьох інших авторів. Світова теорія і практика сформувала потужний інструментарій оцінки економічної ефективності інвестиційних проектів і програм.

Разом із тим, надзвичайно мало уваги приділяється методам визначення ефективності регіональних програм в цілому та їх соціальної, екологічної ефективності зокрема. Крім того, відсутність таких методик ускладнює порівняльний аналіз ефективності аналогічних програм у кількох регіонах, або різних програм в одному регіоні. Така ситуація, поряд з недостатнім кваліфікаційним рівнем державних менеджерів у регіонах, призводить до загального зниження якості регіонального економічного менеджменту.

Мета та завдання статті – аналіз ефективності вибору кращих регіональних проектів і програм розвитку та розробка алгоритму вибору кращого проекту з існуючих інвестиційних альтернатив при обмеженості фінансових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показники економічної ефективності залишаються ключовими у праці з бізнес-проектами, при залученні інвесторів до реалізації проектів і програм. Перелік їх досить помітний, але для уніфікованої методики оцінки ефективності достатнім є аналіз основних економічних показників. Оскільки регіональний розвиток в Україні наразі спирається переважно на реальні інвестиції, то і оцінка економічної ефективності, очевидно, має базуватися на показниках реальних інвестиційних проектів і програм.

Одним із важливих показників економічної ефективності проектів залишається чистий приведений дохід (*Net Present Value, NPV*). Він дає узагальнену оцінку результатів реалізації проекту або програми в абсолютній сумі. Визначення його базується на операції дисконтування грошових потоків. Теоретичному обґрунтуванню застосування даного показника присвячені праці багатьох авторів із фінансового менеджменту та інвестиційного аналізу [4]. Не

заглиблюючись до методики розрахунку, які широко представлені у відповідних джерелах, зазначимо, що застосування його в регіональному економічному менеджменті відкриває широкі можливості порівняльного економічного аналізу окремих проектів та регіональних програм у цілому.

Нами запропонований алгоритм вибору найкращого проекту з існуючих інвестиційних альтернатив при обмеженості фінансових ресурсів. Цей алгоритм наведено на рисунку.

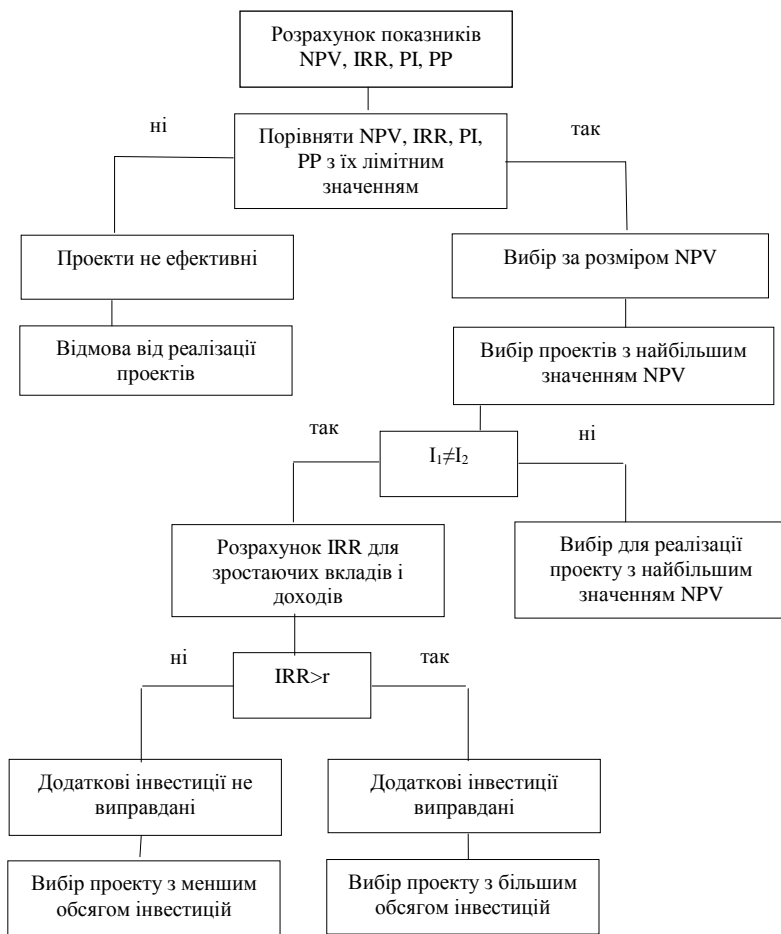

Рисунок – Алгоритм вибору оптимального інвестиційного проекту

Після розрахунку показників чистого дисконтованого доходу, внутрішньої норми прибутковості та строку окупності на першому кроці аналізу відбираються ті проекти, у яких показник чистого дисконтованого доходу (*NPV*) позитивний, внутрішня норма прибутковості (*IRR*) більше вартості капіталу, а строк окупності менше розрахункового періоду. Таким чином, два останніх показники є обмежувальними, а не критеріальними.

Кожен із них виступає як індикатор, що вказує на потенційну ефективність розглянутого проекту. Але ці показники-індикатори не дозволяють вирішити завдання оптимізації вибору проектів. Накладені обмеження можуть бути посилені керуючим органом. Наприклад, строк окупності має бути меншим за раніше установлений граничний період.

На наступному етапі запропонованого алгоритму здійснюється ранжування відібраних інвестиційних проектів у порядку зростання величини чистого дисконтованого доходу (*NPV*).

У випадку приблизно однакових значень *NPV* ранги можна уточнити з використанням індексу прибутковості. Найкращим вважається проект, що має найвищий ранг, виходячи із значення чистого дисконтованого доходу (*NPV*). Для остаточного вибору проекту рекомендується додаткова процедура: розрахунок внутрішньої норми прибутковості (*IRR*) для зростаючих показників капіталовкладень і доходів (при порівнянні проектів, що зайняли першу і другу позиції при ранжуванні).

Якщо отримана внутрішня норма прибутковості більше вартості капіталу, то додаткові інвестиційні витрати виправдані й проект з великими капіталовкладеннями доцільно прийняти. У протилежному разі має бути реалізований менший за розмірами інвестицій проект, навіть якщо значення показника *NPV* для нього нижче.

Обираючи проект за найбільшим відносним показником, необхідно, насамперед, переконатися в його абсолютній вигідності, тобто на першому кроці усе-таки варто визначити величину чистого дисконтованого доходу (*NPV*). Після добору потенційно ефективних проектів ранжування проводиться за показниками внутрішньої норми прибутковості (*IRR*) і за строком окупності. Обирається той проект, у якого строк окупності мінімальний, а показник внутрішньої норми прибутковості максимальний. При неузгодженості цих показників пріоритетний критерій встановлюється залежно від ситуації: якщо головна мета – мінімізація ризику і швидке повернення коштів, то обирається строк окупності при високій вартості капіталу – показник внутрішньої норми прибутковості (*IRR*).

У складних соціально-економічних умовах становлення сучасних українських регіонів важливе місце в оцінці загальної ефективності проектів і програм має належати соціальним параметрам. Нині теоретична база щодо такої оцінки регіональних програм фактично відсутня. У працях вітчизняних авторів значна увага приділяється окремим соціальним проблемам регіонів, недостатності бюджетного фінансування соціальних програм, питанням зайнятості, пенсійного забезпечення, матеріальної допомоги з бюджетів різних рівнів. Разом із тим, на наш погляд, вже сьогодні до методик загальної оцінки ефективності проектів і програм, поряд з економічними мають бути включені показники соціальної, екологічної та інших видів ефективності. Така необхідність зумовлена, з одного боку, пріоритетами регіонального соціально-економічного розвитку в Україні, а з іншого – поглибленням процесів взаємного впливу економік окремих регіонів і країн, а отже, впровадженням сучасних параметрів, зокрема екологічної та соціальної ефективності, в розробку і оцінку проектів.

Для цілей інтегральної оцінки ефективності регіональної програми всі неекономічні показники доцільно розділити на: 1) основні показники соціальної і екологічної ефективності (можуть мати числовий, вартісний вираз для порівняння з іншими програмами); 2) додаткові ефекти (числове визначення ускладнене).

До основних соціальних показників ефективності проекту в рамках окремої програми можна віднести чисельність новостворених робочих місць, зайнятих працівників, обсяги відрахувань до соціальних фондів тощо. При цьому, крім обов'язкових відрахувань, що чітко визначені законодавством, інвестор може нести добровільне соціальне навантаження. Якщо таке навантаження можна представити у вартісному вираженні, воно включається як параметр до блоку основних показників соціальної ефективності проекту (програми).

Питанням екологічної ефективності присвячується все більша увага в регіональному економічному менеджменті, оскільки екологізація суспільного життя є одним із пріоритетних завдань регіональної політики. На нашу думку, показники екологічної ефективності (екологічної безпеки) сьогодні набувають ключового значення у разі прийняття інвестиційних рішень. Підвищується їх роль і зі збільшенням кількості аналогічних проектів та програм, що претендують на інвестиційні ресурси.

Основні засади проведення екологічної експертизи закладені у Законі України "Про екологічну експертизу" [1], а також у Постанові КМУ "Про схвалення інвестиційних програм і проектів у галузі

будівництва та проведення комплексної державної експертизи" [2], Державних будівельних нормах (Зміст документації з оцінки екологічних наслідків для проектування та будівництва підприємств, будинків і структур ДБН А.2.2-1-2003). У зарубіжній практиці всі проекти мають чітко визначену категорію екологічності. Наприклад згідно з методикою Світового банку, до категорії А належать проекти, що мають значний вплив на середовище, до категорії С – найбільш екологічно безпечні проекти [3, 4].

Блок додаткових ефектів проекту або програми складають показники, які не можуть мати числовий вираз або їх визначення ускладнене. До них, зокрема, належать: покращення іміджу регіону в Україні, Європі, світі при реалізації проекту (програми); культурний обмін, набуття досвіду у певній галузі; пропаганда здорового способу життя; залучення молоді до активного суспільного життя, зниження злочинності тощо.

Висновки. Таким чином, одна з ключових проблем сучасного регіонального менеджменту в Україні полягає у відсутності уніфікованих інформативних методик інтегральної оцінки ефективності регіональних проектів і програм. Дослідження такої ефективності сьогодні зводиться переважно до загальних економічних показників.

З метою підвищення якості регіонального економічного менеджменту в умовах змінного економічного і політичного середовища всю сукупність показників оцінки ефективності регіональних проектів і програм доцільно згрупувати у три основні блоки. *До першого блоку* належать показники економічної ефективності проекту (програми). Їх кількість має бути обмежена відповідно до вимог необхідної доцільності, що скорочує аналітичні витрати та підвищує інформативність і порівнянність даних.

Другий блок показників мають становити параметри соціальної ефективності проекту (програми). Сюди відносяться всі соціальні ефекти, які мають числовий вираз і можуть порівнятися з аналогічними показниками інших проектів. У регіональному менеджменті, в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, за допомогою такої оцінки можуть бути визначені пріоритетні проекти і програми, які, крім економічних, вирішують також соціальні завдання у регіоні.

Оцінка екологічності проектів набуває все більшого значення в умовах поглиблення інтеграційних процесів та виходу вітчизняних проектів на міжнародні ринки інвестиційних ресурсів. У світовій

практиці вже існують методики такої оцінки, що можуть бути використані в Україні.

Окремий блок мають складати показники, що не мають числового вираження. Сюди належать додаткові ефекти реалізації регіональних проектів та програм, які підвищують їх значущість регіону і надають їм додаткові переваги у залученні інвестиційних ресурсів, зокрема бюджетних. За інших рівних умов регіональні проекти та програми, що мають кращі показники екологічної та соціальної ефективності, а також більш відчутні додаткові ефекти, є більш конкурентоспроможними у боротьбі за інвестиційні ресурси. На особливу увагу такі показники заслуговують з точки зору відбору проектів до регіональних програм з частковим або повним бюджетним фінансуванням.

Список літератури

1. Про екологічну експертизу [Текст] : закон України : [від 9.02.1995 р.].
2. Про схвалення інвестиційних програм і проектів у галузі будівництва та проведення комплексної державної експертизи [Текст] : постанова КМУ : [від 11.04.2002 р. № 483].
3. Бланк, И. А. Инвестиционный менеджмент [Текст] / И. А. Бланк. – К. : Эльга-Н : Ника-Центр, 2001. – 448 с.
4. Коваль, Я. В. Регіональна економіка [Текст] / Я. В. Коваль, І. Я. Антоненко. – К. : Професіонал, 2005. – 272 с.

Отримано 30.03.2011. ХДУХТ, Харків.

© О.В. Ольшанський, В.М. Селютін, Р.І. Мироненко, 2011.

УДК 338.48

В.М. Селютін, канд. екон. наук

О.В. Ольшанський, канд. екон. наук

С.В. Селютін, студ.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ТУРИЗМОМ І ФОРМУВАННЯ ГАСТРОНОМІЧНИХ МІКРОКЛАСТЕРІВ

Досліджено аспекти представлення їжі як туристичного продукту і необхідність формування гастрономічних мікрокластерів. Запропоновано заходи системного характеру для ефективного використання ресторанної інфраструктури в туризмі та прискорення впровадження кулінарних турів.

Исследованы аспекты представления пищи как туристического продукта и необходимость формирования гастрономических